

U Srbiji ovi uslovi nisu ispunjeni. Vojska i policija u demokratskim ustavnim sistemima predstavljaju instrumente legitimne prinude, koji su 1) pod striktnom kontrolom demokratske javne vlasti, te 2) za čiju pravno definisanu upotrebu javna vlast odgovara pred građanima. Naša situacija bila je drugačija. Javna, ustavom definisana i demokratski legitimirana vlast bila je sve do marta 2003. godine tek jedna od tačaka moći, prinuđena da uspostavlja svoj autoritet u borbi protiv para-državnih i kriminalnih struktura. Višeslojni i netransparentni aparat nasilja nasleđen iz socijalizma, razvijen je pod Miloševićem u složenu kriminalnu mrežu zaštićenu državnim insignijama. Angažovani na poslovima u rasponu od etničkog čišćenja do rasturanja droge, kriminalni 'pod-sistemi' imali su jasno odredivu preferencu protiv pravnih i političkih reformi, te protiv pokretanja javne debate o vrednosnom nasleđu političke kulture. U društvu u kome je većina pripadnika političkih i intelektualnih elita pokazala elementarnu nesposobnost da prevaziđe tek prividno aporijske pozicije nacionalističkog prevrednovanja prošlosti i zaborava prošlosti, mnogi od zločinaca dobili su status patriota i ratnih heroja. Ovo im je omogućilo da nastave svoje delatnosti, te da se u svom poslu nesmetano, slobodni od pravne i državne kontrole, koriste nasiljem. Stanje u prethodnom periodu može se zato okarakterisati kao 'demokratija nasilja', u kome su mnogi – često pod državnom zastavom – sami sebi dodeljivali i koristili najbrutalnija sredstva prinude. U ovako razvlašćenoj državi 'princip' vladavine nasilja efektivno je zauzimao mesto koje u demokratiji pripada vladavini prava.

2. Demokratska državnost za Srbiju: pogled iz sadašnjosti.

2.1. Vanredno stanje.

"Ono nastupa ukoliko je država fundamentalno stavljena u pitanje, i to u njenoj funkciji jedinstva mira i garanta pravnog poretka."

Vanredno stanje uvedeno 12. marta nije lišeno kontroverzi. Prvo, ne postoji puna saglasnost o potrebi za njegovim uvođenjem, o ustavnosti i legitimnosti načina njegovog uvođenja, niti o ustavnosti i legitimnosti pravnih i političkih akcija koje su poduzete u toku njegovog trajanja. Naravno, možemo odmah primetiti da obim ove nesaglasnosti nije visok: velika većina građana, društvenih organizacija, kao i značajna većina političkih aktera podržavaju kako samo uvođenje vanrednog stanja, tako i mere preduzete u toku njegovog trajanja. Ali, ovo nas ne oslobađa obaveze da se zapitamo da li je vanredno stanje zaista bilo neophodno, te da li se njegove mere mogu prihvatiti kao legitimne.

Odgovor na ova pitanja zahteva barem sumarno pojmovno određenje vanrednog stanja. Vanredno stanje je danas gotovo standardan element ustavne demokratske državnosti. Ovim institutom se identifikuje stanje krize koja onemogućava normalno funkcionisanje ustavnog sistema (rat, prirodne katastrofe, unutrašnja ili spoljna opasnost), te obim, domet i trajanje mera koje državni organi mogu da poduzimaju kako bi se ovakvo stanje prevazišlo, odnosno kako bi se ponovo uspostavilo stanje demokratske normalnosti. Ako vanredno stanje razumemo na ovakav način, verovatno ćemo moći da se složimo sa stavom koji prevlađuje u ustavno-pravnoj teoriji, a koji glasi da ova kategorija predstavlja ultimativni test demokratskih kapaciteta ustavnog režima. Reč je o tome da se u sadržinskom pogledu vanredne mere sastoje od dva osnovna elementa: prvi je koncentracija vladavinskih ovlašćenja u rukama izvršne vlasti, čime se suspenduje princip podele vlasti; drugi je ograničenje ili čak suspenzija nekih od ustavom garantovanih ljudskih prava, čime se stavlja van snage princip primata i načelne neprikosnovenosti osnovnih prava. Ko, u kojim situacijama, po kojim procedurama, u kom obimu, za koje vreme, može da suspenduje same temelje ustavne demokratske državnosti, pozivajući se na odbranu tih istih temelja? Teret legitimiranja odluke da se uvede vanredno stanje veoma je težak zbog rizika koje vanredno